TERMENI SACERDOTALI ŞI FUNERARI ÎN VERSIUNEA ROMÂNEASCĂ A ENEIDEI

GABRIELA RADU

Cuvinte-cheie: *traducere, lexem, arhaism, regionalism, funerar*

Traducerea prof. G.I. Tohăneanu a reuşit să reconstituie atmosfera originală a operei vergiliene înainte de orice, prin construcţie lexicală; aşa cum singur mărturiseşte, autorul traducerii utilizează, în lexicul traducerii sale, termeni vechi româneşti, cuvinte populare sau regionale. Bogăţia virtualităţilor limbii române a făcut ca traducătorul să poată compensa la nivel fonetic, al structurii gramaticale şi, cu precădere, la nivel lexical, pierderile inerente în actul de traducere şi să afle soluţii "analoge" originalului, în măsură să refacă atmosfera şi imaginile existente în textul genuin. Resursele limbii române, valorificate de-a lungul vremii de atâţia "truditori" ai cuvântului, au constituit rodnicul material din care măiestria traducătorului a "recreat" opera epică, *Eneida*, material din care am selectat câteva lexeme care, din punct de vedere tematic, se înscriu în sfera termenilor sacerdotali şi funerari. În urma examinării acestora a putut fi stabilită o imagine generală a transferului realizat la nivelurile stabilite prin analiză, adică în privinţa componentelor conţinutului ideatic şi al celor de natură lingvistică (efecte fonetice, structuri morfo-sintactice, efecte stilistice, elemente de topică etc.).

Astruca

În *Eneida*, sunt descrise, pe larg, obiceiuri de îngropare sau de incinerare a morţilor, practicate în timpurile arhaice, de diferite neamuri – troieni, etrusci, arcadieni, rutuli etc. Întrucât, în privinţa

BDD-A12952 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:47 UTC)

riturilor funerare ale troienilor şi ale grecilor, Vergilius a folosit cu certitudine izvorul epopeilor homerice, comentatorii operei vergiliene au dezbătut, în numeroase studii[1], ipoteza cunoaşterii/ignorării de către poetul latin a obiceiurilor funerare practicate pe teritoriul italic în vremurile arhaice. Nu se ştie sigur dacă acesta cunoştea vechile morminte etrusce situate în apropierea Romei şi în acest mod aflase despre obiceiurile nobilului neam etrusc de a-şi îngropa morţii. Oricum, în poemul vergilian, urmaşii etruscilor, rutulii conduşi de Turnus şi volscii, practicau înhumarea. Principalul termen care desemnează actul înhumării în traducerea românească a profesorului G. I. Tohăneanu este verbul arhaic **a astruca**. În limba latină, verbul *astruere* are înţelesul de "a construi în plus", "a construi peste", "a adăuga". Destul de îndepărtat de sensul verbului latinesc, lexemul moştenit în limba română (< lat. **astruicare*), "a astruca"[2] înseamnă "a înmormânta", "a îngropa".

În primul cânt al epopeii, termenul românesc menţionat reprezintă determinarea atributivă a numelui propriu Antenor, – erou troian, care, după ce s-a refugiat pe coastele Adriaticii, în Italia, şi a întemeiat cetatea Patavium (Padova) a fost "…**Astrucat** cu grijă, / Acum, tihnit, el odihneşte-n pace…" (c. I, v. 456). Lexemul **astrucat**, investit datorită vechimii cu prestigiu stilistic, traduce forma adjectivală latină *compostus* (de la verbul *compono, componere, composui, compositum* "a pune laolaltă", "a aranja", "a împăca"), prezentă în versul "nunc placida **compostus** pace quiescit" (c. I, v. 249). Trebuie precizat că şi în original elementul participial *compostus* degajă un "suflu" arhaic, datorită formei sincopate (*compostus/compositum*).

Nu întâmplător, un termen din aria semantică a funebrului este întrebuinţat de traducător pentru a nota "acţiunea" nopţii: Noaptea

[1]Catharine Saunders, *Cremation and inhumation in Aeneid*, AJPh 46.4, 1925, p. 352-357.

[2]astrucá (-c-, -át), vb. – **1.** A acoperi. – **2.** A îngropa, a acoperi cu pământ. Lat. **astru(i)cāre*, de la *astruĕre* (Meyer-Lübke, *ZRPh.,* XXVII, 253; Candrea, *Rom.,* XXXI, 302; Candrea, *Éléments,* 79; Puşcariu 153; Candrea-Dens., 106; REW 748; DAR; Rosetti, I, 163). Nu este probabilă der. propusă de Cihac, din sl. *sŭkryti* „a ascunde". – Der. *astrucămînt,* s.n. (Banat, *pătură*). Sursa: DER.

BDD-A12952 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:47 UTC)

(*Nox*) era o zeitate infernală, ca atare: "Şi Noaptea din ocean se aridică / În umbră deasă **astrucând** pământul" (c. II, v. 477). Confruntând versiunea tâlcuită în româneşte cu cea originală, "**involvens** umbra magna terram" (c. II, v. 251), se constată că gerunziul **astrucând** constituie echivalarea lingvistică a cuvântului *involvens* (participiu prezent de la *involvo, involvere, involvi, involutum* "a rostogoli", "a înveli", "a învălui"), termen care în original este lipsit de conotaţii funebre.

Celebrul fragment latin "…facilis iactura **sepulcri**" (c. II, v. 646), tălmăcit literal prin "uşoară e pierderea mormântului", evocă un sentiment neobişnuit pentru un om al timpurilor arhaice, cu atât mai surprinzător cu cât acel om este Anhise, tatăl piosului Enea. În româneşte, formularea vergiliană este restituită prin modulare, astfel: "…nici că-mi pasă / De n-oi avea de **astrucare** parte." (c. II, v. 1176). Se remarcă că ambele elemente lexicale, cel original (*sepulcrum* "mormânt") şi cel din traducere, aparţin sferei semantice a funebrului.

O fidelă echivalare a metaforei vergiliene "**involvere** diem nimbi" (c. III, v. 198) poate fi observată confruntând-o cu versiunea românească "**Au astrucat** lumina zilei norii" (c. III, v. 349). Deşi surprinde traducerea termenului latin *involvere* ("au învăluit") prin termenul "specializat", **au astrucat**, raportarea lui la contextul lingvistic (furtuna pe mare: *nox abstulit caelum* "noaptea fură cerul", *ignes ingeminant* "cresc fulgerele", *venti volvunt mare* "vântul burzuluieşte marea" etc.) îi motivează prezenţa. De precizat că în rândurile descrierii furtunii este menţionat un singur nume, cel al cârmaciului Palinurus, al cărui tragic sfârşit este "prefaţat" în acest pasaj.

"Cadă înainte / De-a-i fi venit sorocul şi rămână / **Neastrucat**, în mijlocul arinei" (c. IV, v. 1125) sunt versuri ce corespund fragmentului latin "sed cadat ante diem mediaque **inhumatus** harena" (c. IV, v. 620). Am redat un crâmpei mai extins al tălmăcirii datorită prezenţei numeroaselor elemente lexicale şi morfo-sintactice care au contribuit nu doar la echivalarea lingvistică a originalului, ci şi la compensarea nuanţelor stilistice existente. Astfel, randamentul evocator al textului redat în româneşte este sporit prin asocierea

BDD-A12952 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:47 UTC)

termenilor din stratul lingvistic popular, precum **soroc**, **neastrucat**, **arină**, dar şi de valorificarea realizată de autorul traducerii, a "pseudo-imperativelor"[3], în fapt, conjunctive lipsite de indicele morfologic **să**: **cadă**, **rămână**. Revenind la lexemul supus observaţiei, se constată că îl traduce pe *inhumatus* (participiu al verbului *inhumare* "a îngropa"; *in* şi *humus*, "pământ"), suprapunerea sensului referenţial fiind deplină.

Comparând versiunea tălmăcită, "Ale tătânelui Anhise oase / Şi rămăşiţe**-am astrucat…"** (c. V, v. 84), cu cea vergiliană, "ex quo reliquias divinique ossa parentis **condidimus**" (c. V, v. 48), se constată că prima este o izbutită echivalare lingvistică a celei originale; se cuvine totuşi menţionat că sensul lexemului latin *divini* (de la *divinus* – "divin", "ceresc") nu a fost transferat corespunzător prin termenul românesc **tătânelui**, întrucât se pierd aluziile mitologice ale elementului lexical latin: după moarte, Anhise fusese venerat ca semizeu (o traducere literală a termenului ar fi păstrat intactă aluzia). În ceea ce priveşte transferul noţional al verbului latinesc *condidimus* (de la *condo, condere, condidi, conditum* "a întemeia", "a vârî", "a înmormânta"), acesta este realizat prin forma verbală de perfect **am astrucat,** ambele lexeme aparţin ariei semantice a funebrului.

Ultimul vers al cântului al V-lea constituie trista constatare a troianului Enea cu privire la moartea cârmaciului Palinurus în apele Adriaticii. Echivalarea formală a versului vergilian "**nudus** in ignota, Palinure, iacebis harena" (c. V, v. 871) este obţinută prin traducerea "…o, Palinurus**, / Neastrucat,** pe ţărm străin zăcea-vei" (c. V, v. 1555). Se observă că lexemul **neastrucat** traduce un cuvânt latinesc, nespecializat pentru domeniul funebru: *nudus* înseamnă "gol" şi acest sens este transferat în numeroase traduceri[4]. Deşi dicţionarele nu menţionează sensul "lipsit de mormânt", totuşi existenţa acestuia este confirmată de un crâmpei din *Farsalia* scriitorului latin

[3] *Cf.* Tudor Vianu, *Pseudo-imperativul la Eminescu* în *Studii de stilistică*, EDP, 1968, p. 79-81.

[4] "You must lie naked on some unknown shore" (*The Aeneid*, translated by Robert Fitzgerald, New York: Vintage, 1990, p. 1141).

BDD-A12952 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:47 UTC)

Lucanus: "O bene **nudi** / Crassorum cineres!"[5] tradus în engleză prin "Happy the Crassi lying on the waste / **Unburied**" (trad. de Sir Edward Ridley).

Misenus, "răpus de-o moarte cruntă"[6], este o altă victimă cvasisacrificială după Palinurus. Ca Palinurus, Misenus nu are parte decât de mormântul apelor, aşa încât Enea se întreabă: "…Trupul cui, acuma, / **Au să-**l **astruce** ei?..." (c. VI, v. 300-301). Traducătorul restituie cu ajutorul lexemului **a astruca**, sensul formei de gerundiv latin *humandum* (de la verbul *humare* "a îngropa") din versul "Quem socium exanimem vates quod corpus **humandum**" (c. VI, v. 162). Se cuvine menţionată simetria versului latinesc notat mai sus, în care cele două grupuri nominale: *quem socium exanimem* şi *quod corpus humandum* încadrează subiectul *vates* (Sibila), aflat în poziţie centrală.

Într-un fragment cuprinzând descrierea funeraliilor lui Misenus poate fi aflat încă o dată elementul lexical **a astruca**: "Cu mare grijă oasele le-alege / Şi-n chiupul mare de-aramă le **astrucă"** (c. VI, v. 415). În latină, termenul lexical corespunzător, *texit* (de la *tego, tegere, texi, tectum* "a acoperi", "a ascunde vederii"), nu are sensul specializat în aria ritului funerar ca lexemul românesc, însă folosirea lui în tălmăcirea românească este adecvată prin raportare la contextul lingvistic şi extralingvistic. În urma lecturii versului vergilian "ossaque lecta cado **texit** Corynaeus aëno" (c. VI, v. 228), realizăm că, după incinerarea trupului, rămăşiţele lui Misenus au fost **astrucate**, ascunse vederii în **chiupul de aramă**.

Comparând versiunile, cea tradusă, "Când am plecat, prietene, din Troia, / Nu te-am putut descoperi, ca trupul / **Să** ţi-l **astruc** în ţărâna străbună**"** (c. VI, v. 911), cu cea latină, "...te, amice, nequivi / conspicere et patria decedens **ponere terra**" (c. VI, v. 508), se poate observa că prima, cea românească, reprezintă o echivalare prin explicitare a celei originale. Elementele lexicale absente din textul genuin sunt: **din Troia** şi **ca trupul** – informaţii degajate din

[5]M. Annaeus Lucanus, *Pharsalia*, c. IX, v. 65, (ed. Carolus Hermannus Weise).

[6]Pedepsit pentru orgoliul său de a se lua la întrecere cu zeii. Cel care îl răpune, azvârlindu-l în mare, este zeul Triton.

BDD-A12952 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:47 UTC)

conţinutul cognitiv care ajută la "actualizarea semnificaţiei intenţionate de autor"[7], în cazul de faţă, poetul roman, Vergiliu. Termenul **să astruc** redă în traducere semnificaţia expresiei idiomatice *ponere terra* "a îngropa" (lit. "a pune în pământ"), alcătuită din verbul latinesc *ponere* (*pono, ponere, posui, positum* "a pune", "a aşeza") şi forma nominală în ablativ, *terra* (*terra* cu genitivul *terrae* "pământ")

Din secvenţa descrierii "îndeletnicirii" umbrelor din Hades, o continuare a celei avute pe pământ, selectăm un scurt crâmpei: "…aceeaşi grijă / De-a creşte zdraveni cai, îi urmăreşte / Ş-acum când, **astrucaţi,** ei zac sub glie" (c. VI, v. 1175), versiunea românească constituind echivalarea prin transpoziţie a versurilor vergiliene "…quae cura nitentes / Pascere equos; eadem sequitur tellure **repostos**" (c. VI, v. 654). Lexemul **astrucaţi** este, în tălmăcirea românească, determinarea atributivă a pronumelui personal **ei**; termenul corespunzător, tradus din limba latină, este *repostos*, tot o formă participială de la verbul *repono, reponere, reposui, repositum* "a repune", "a aşeza". Radnamentul stilistic al formei arhaice **astrucaţi** echivalează virtuţile stilistice ale termenului verbal *repostos* (forma literară, *repositus*), prezent în text în forma sincopată (arhaică).

În textul ce conţine lamentaţia mamei lui Eurial la vederea capului tăiat al fiului ei, poate fi aflată o aluzie la unul dintre obiceiurile practicate de antici în vederea înmormântării: învelirea leşului într-o **pânzătură**, de obicei ţesută şi brodată de o rudă foarte apropiată celui decedat; versul "veste **tegens**" (c. IX, v. 488), tălmăcit literal prin "acoperindu-te cu un veşmânt…", a fost restituit de G. I. Tohăneanu, în limba română, astfel: "Nici nu ţi-l **astrucai** în pânzătura" (c. IX, v. 833). Se observă procedeul transpoziţiei pentru realizarea traducerii, întrucât sensul participiului prezent *tegens* (de la *tego, tegere, texti, tectum* "a acoperi") transferat în româneşte unui verb la un mod personal, **(nu) astrucai**, înzestrat cu coeficient expresiv, nu doar lexico-semantic, ci şi gramatical (indicativ perfect simplu), degajă o notă de familiaritate, adecvată circumstanţelor.

---

[7]Georgiana Lungu-Badea, *Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii*, EUV, 2008, p. 70.

BDD-A12952 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:47 UTC)

Versurile "Prea buna-ţi maică n-o să te îngroape / Şi mădularele n-o **să**-ţi **astruce /** Acasă, în mormânt**…**" (c. X, v. 1006) reprezintă traducerea discursului "înfierbântatului Enea" după uciderea lui Tarquitus, "cel zămislit lui Faunus pădureţul / De nimfa Driope": "…non te optima mater / **Condet** humi patriove onerabit membra sepulchro" (c. X, v. 557-8). Nimfa Driope este numită de Enea *optima mater*, amintind sintagma homerică *πότνια μήτηρ* (Homer, *Iliada*, XXII, 352), lexemul *optima* constituind un epitet convenţional des întâlnit în inscripţiile funerare. Expresia *patrio…sepulchro* (lit. "mormânt familial") desemnează o realitate tipic romană, nu una homerică, în vreme ce verbul *onerabit* (de la *onerare* "a încărca", "a acoperi"), poetic în fraza vergiliană, este redat în română cu elementul lexical supus observaţiei.

În acelaşi registru al funebrului este alcătuit şi demnul discurs dinaintea morţii rostit de Mezentiu şi adresat duşmanului său, Enea: "Te rog: îngăduie să-mi fie trupul / Cu ţărnă **astrucat…"** (c. X, v. 1615). Versul românesc reprezintă o fidelă echivalare lingvistică a celui original, "corpus humo patiare **tegi**" (c. X, v. 904), din confruntarea versiunilor rezultând corespondenţa celor doi termeni, infinitivul *tegi* (de la *tegere* "a acoperi") şi "să fie astrucat". Nu întâmplător, Mezentius – cel de neam etrusc - insistă ca trupul "să fie cu ţărnă astrucat", aluzia la ritul înhumării, practicat de triburile etrusce, fiind extrem de clară.

Frântura de text vergilian, "et sociis dare tempus **humandis** praecipitant curae" (c. XI, v. 2-3) este redată în limba română prin modulare: "E zorit Enea **s-astruce** pe fârtaţi**"** (c. XI, v. 3). După lupta descrisă în cântul anterior, cei rămaşi de ambele părţi **zoresc** (*praecipitant*) să împlinească **cele cuvenite** morţilor. În versiunea tălmăcită mai sus, expresia **a astruca fârtaţii** nu se referă la înhumare, ci la îngroparea oaselor după incinerare, ritualul îndeplinit de troieni fiind descris (şi) în următoarele versuri: "Pe-ntregul ţărm privesc cum ard fârtaţii / Şi cum se mistuie de flăcări rugul" (c. XI, v. 346-347).

Latinii, care practicau ritul înhumării, îi cer lui Enea "Să-ngăduie cu ţărnă **să**-i **astruce"** (c. XI, v. 175). Versul vergilian, "ac **tumulo** sineret **succedere** terrae" (c. XI, v. 103), ar putea fi tradus

BDD-A12952 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:47 UTC)

literal prin "să permită ca trupurile să pătrundă în gruiul de ţărână"; ambele versiuni, şi cea originală, şi cea tălmăcită aduc o cuvenită precizare cu privire la ritual: trupurile erau în acest caz (latinii) acoperite de "ţărână", erau aşadar înhumate.

Paos

Dacă am traduce literal propoziţia latină **paterasque tenebant** (c. III, v. 355), am obţine versiunea **ţineau cupele pentru sacrificii**. Confruntând-o cu tălmăcirea lui G. I. Tohăneanu, "La zei închină cuvenitul **paos"** (c. III, v. 638), se poate observa că autorul a realizat versiunea sa printr-o perifrază explicativă care a reţinut doar conotaţiile caracteristice ale semnificatului. Din versiunea românească am selectat termenul lexical regional cu răspândire în Transilvania, "paos"[8], moştenit din latinescul **pausum* ("încetare", "odihnă", "moarte", de unde **repausat/răposat**), care, deşi nu-şi are un corespondent direct în versul original, reprezintă rezultatul efortului traducătorului de a antrena în limba de receptare, lexeme care au capacitatea de a exprima valori arhetipale specifice propriei culturi. Cuvântul menţionat a fost expulzat în vocabularul pasiv al limbii române, ca, de-altfel, şi expresia frazeologică **a-i mânca cuiva paosul**.

Expresia lexicală **ca paos**, prezentă în traducerea „…răspândeşte / Vin lămurat, ca **paos"** (c. V, v. 1384), reprezintă un adaos explicativ, fiind lipsită de un corespondent direct în versul latin, "ac vina liquentia fundit" (c. V, v. 776). Pluralul poetic *vina liquentia* este echivalat valoric prin intermediul elementelor lexicale **lămurat** şi **paos**.

Juruinţă

O reuşită echivalare lingvistică poate fi constatată în urma confruntării dintre versiunea vergiliană "cui pater intactam dederat

[8]páos, páosuri, s.n. (înv. şi reg.) 1. repaos, odihnă; linişte, calm. 2. (fig.) decădere, declin. 3. pomană; ceea ce se dă de pomană; jertfă din vin adusă morţilor. 4. vin sfinţit, untdelemn sau agheasmă cu care preotul stropeşte mortul, înainte de a-l îngropa. 5. lumânare specială pentru mort, din ceară curată, de lungimea mortului, care arde tot timpul cât acesta stă în casă. 6. cuvântare la o înmormântare. Sursa: DAR.

BDD-A12952 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:47 UTC)

primisque iugarat **ominibus**" (c. I, v. 345) şi cea tălmăcită în limba română: "Fecioară i-o dăduse-al ei părinte, / Cu-ntâia **juruinţă"** (c. I, v. 634). Lexemul selectat din versiunea românească, **juruinţă**[9], traduce forma nominală latinească *ominibus* (de la *omen*, cu genitivul *ominis* "prevestire", "obicei ritual", "ceremonial"). Sintagma latină *primis ominibus* înseamnă exact "prima luare a auspiciilor", adică prima căsătorie, căci romanii obişnuiau să consulte prezicerile înainte de căsătorie pentru a afla dacă legătura maritală va fi sau nu norocoasă. Se poate vorbi în acest caz de traducere despre adaptare culturală[10] întrucât traducătorul a înlocuit un concept specific limbii latine (*omen*) printr-un concept/realitate specific(ă) limbii de receptare ("juruinţă").

În toate cazurile în care poate fi constatat lexemul **juruinţă**, elementul latin corespunzător este forma nominală *votum* ("făgăduială făcută zeilor"); de pildă, **"**annua **vota**…exsequerer**"** (c. V, v. 53) a fost tradus în limba română prin "Prin ani şi ani… / Eu tot plinire-aş **juruinţa** dată" (c. V, v. 95). Determinarea atributivă a termenului latin *vota* este adjectivul latinesc *annua* (de la *annuus* "annual", "în fiecare an"), al cărui sens a fost transferat în limba română, prin transpoziţie, locuţiunii substantivale **prin ani şi ani**. Notabilă este eficienţa stilistică a complinirii temporale menţionate şi, totodată, coeficientul expresiv al formei regionale de optativ, **a plini**, aflată în tălmăcire în "postura" unui arhaism gramatical (forma inversă de optativ – **plinire-aş**).

Data

Potrivit datinei (*rite*), pentru a onora amintirea tatălui Anhise, Enea aduce ofrande: vin curat, lapte proaspăt, sângele sacru al victimei: "…după cum e data / El în ţărână varsă două cupe / De vin curat…" (c. V, v. 137). Versiunea românească constituie echivalarea funcţională a versului vergilian "hic duo **rite** mero libans…/ Fundit

[9]JURUÍNŢĂ, juruinţe s.f. (Înv şi reg.) Făgăduială solemnă, jurământ. [Pl. şi: juruinţi] – Jurui[1] + suf. -inţă. Sursa: DEX '98.
[10]*Cf.* G. Lungu-Badea, *Mic dicţionar*…, ed. cit., p. 17.

BDD-A12952 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:47 UTC)

humi…" (c. V, v. 77). Termenul latin *rite* ("după datină") este tălmăcit printr-o expresie idiomatică, **după cum e data**[11].

Comând

Arhaism provenit din latina târzie (< lat. ******commandare*; *con-* şi *mandare* "a încredinţa"), lexemul **comând**[12] (paralel formaţiei analizabile cu structura infinitivului lung, **comândare** "praznic") este întrebuinţat de traducător o singură dată în varianta tradusă: "Decât să ţi-l închin, ucis, pe Dares, / **Comând** mai vrednic îţi aduc, o Erix" (c. V, v. 856), echivalare a versului vergilian "Hanc tibi, Eryx meliorem **animam** pro morte Daretis / persolvo" (c. V, v. 483-4). Fragmentul latin s-ar traduce literal prin "Erix, îţi dau această creatură mai bună în locul morţii lui Dares". Prin urmare, Entelus, sacrificând un ţap (*animam*) în locul lui Dares, pe care era pregătit să-l ucidă, săvârşeşte un ritual de tip expiator, prin substituirea victimei; sensul acestui proces este condensat în expresiile latine *mori pro alio*, *pati pro alio* sau *pro alio discrimen capitis subire*. Din această perspectivă, folosirea lexemului **comând** pentru redarea termenului latin *animam* ("fiinţă", "creatură") constituie o hiponimizare[13].

Bibliografie selectivă

Cartford, John C., *A Linguistic Theory of Translation: An Essay on Applied Linguistics*: Oxford University Press, London, 1965.

Kohn, Ioan, *Virtuţile compensatorii ale limbii române în traducere*, Editura Facla, Timişoara, 1983.

Schleiermacher, F., D., E., *Hermeneutica*. Traducere, note şi studiu introductiv de Nicolae Râmbu, Iaşi, Polirom, 2001.

Vergilius Maro, Publius, *Eneida*. Prefaţă şi traducere de G.I. Tohăneanu, note şi comentarii de Ioan Leric, Timişoara, Editura Antib, 1994.

[11] DAT[2], -Ă, daţi, -te, adj., s.f. S.f. (Reg.) Soartă, destin. Cum (sau precum) e data = după cum e obiceiul, datina. – V. da[2]. Sursa: DEX '98.

[12] POMÁNĂ s. 1. v. parastas. 2. (BIS.) praznic, (înv. şi reg.) prinos, (reg.) **comând**, comândare. (~ de după înmormântare.) 3. milă, milostivire, (înv. şi pop.) milostenie. (Trăieşte din ~ altora.) Sursa: Sinonime.

[13] *Cf.* G. Lungu-Badea, *Mic dicţionar*…, ed. cit., p. 79.

BDD-A12952 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:47 UTC)

Virgil, *Eclogues, Georgics, Aeneid* 1-6, Translated by H. R. Fairclough. Revised by G. P. Goold, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 1999.

LEXICAL AND SACERDOTAL TERMS IN A ROMANIAN TRANSLATION OF AENEIS

Abstract

Professor G.I. Tohăneanu's translation of *Aeneid* succeeds in recreating the original ambiance of the Vergilian masterpiece by lexical construction; according to his own testimony, the author uses in his translation old Romanian lexical terms, popular and regional forms: "In order to keep the archaic spirit I was constrained to use very few neologisms and to favor grammatical forms of old Romanian scriptures and even non-literary forms that are characteristic to popular language levels"[14]. The richness of the Romanian language has enabled the translator to compensate at the phonetic level of the grammatical structure, and especially at the lexical level, the inevitable losses intrinsic to the translation process, and to find solutions "analogues" to the original text, capable to reproduce the ambiance and the images existent in the genuine text. These resources of the Romanian language that have been exploited over the ages by so many "hard workers" of the written word, have constituted the raw material by which the translator's skill has managed to recreate the epical masterpiece *Aeneid*. From this material, I have selected a few lexemes that thematically belong to funeral and sacerdotal terms. By studying these terms and continuously referring to their Latin correspondents, a general illustration has been established for the transfer that was obtained at various analysis levels, that is conceptually and linguistically (phonetic and stylistic effects, morphological and syntactical structures, the main features of the language).

[14]Vergilius Maro, Publius, *Eneida*. Prefaţă şi traducere de G.I. Tohăneanu, note şi comentarii de Ioan Leric, Timişoara, Editura Antib, 1994. p. 29.

BDD-A12952 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:47 UTC)